

A ragaszkodás fogalma
a théraváda és a dzsaina tanításokban

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Menaker Angelika

Tartalomjegyzék

A ragaszkodás fogalma a téraváda és a dzsaina tanításokban.....	1
Tartalomjegyzék.....	2
I. Bevezetés.....	4
II. A ragaszkodás, kötődés pszichológiai háttere.....	4
III. A ragaszkodás fogalma a théraváda buddhista tanításokban.....	5
III.1. Az <i>upādāna</i> és az érzéki vágyak, élvezetek.....	6
III.2. Az <i>upādāna</i> és a nézetek, vélemények.....	7
III.3. Az <i>upādāna</i> és a szabályok, szertartások.....	8
III.4. Az <i>upādāna</i> és az öt léthalmaz.....	9
III. 5. A függő keletkezés <i>upādāna</i> láncszeme.....	10
IV. A ragaszkodás fogalma a dzsaina tanításokban.....	14
IV.1. A sz. <i>parigraha</i> tartalma.....	14
IV.2. A sz. <i>aparigraha</i> tartalma.....	16
V. A buddhista és a dzsaina megközelítés összehasonlítása, konklúzió.....	18
Irodalomjegyzék.....	21
Forrásszövegek.....	22
Szótárak.....	22

I. Bevezetés

Jelen dolgozatban a ragaszkodás témakörével foglalkozom, felvázolom kialakulásának pszichológiai hátterét, valamint megvizsgálom, hogy mely tanítás részeként, milyen kontextusban, milyen más jelenségekkel, tényezőkkel összefüggésben jelenik meg a théraváda buddhista és a dzsaina tanításokban. Mindkét vallási irányzat az indiai erdei aszkéta hagyományvonalhoz tartozik, közel egyidőben (az i.e. 6. században) keletkezett Észak-Indiában és tantételeiben sok hasonlóságot mutat. Emellett azonban némely azonosnak tűnő fogalom más-más értelmezést nyert a Buddha illetve Mahávíra tanaiban. A dolgozat alapjául szolgáló vizsgálatban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy mennyiben feleltethető meg egymásnak a ragaszkodás fogalma az említett két vallási vezető által közvetített, hirdetett tanokban. A témaválasztást továbbá az a tény is indokolja, hogy a ragaszkodás kulcsfontosságú szereppel és igen nagy erővel bír mindennapi életünkben, megléte komoly következményeket von maga után és tudatos ellenőrzés alatt tartása elengedhetetlen egy kiegyensúlyozott életvitel eléréséhez. A buddhista Páli Kánonban a páli (rövidítése: p.) *upādāna* és *āsava*, a dzsaina tanokban a szanszkrit (rövidítése: sz.) *parigraha*, *aparigraha* és *āśrava* szavakkal kifejezett jelenségek bemutatására vállalkozom. A vizsgálat eredményének összevetése a két említett vallási iskolában reményeim szerint hozzájárul mind a buddhista mind a dzsaina tanok mélyebb megértéséhez.

II. A ragaszkodás, kötődés pszichológiai háttere

A kötődés mechanizmusát, amely csecsemőkorban alakul ki, a fejlődépszichológia¹ vizsgálja. Egy gyermek egészséges fejlődéséhez a veleszületett kíváncsiságon túl a gondozóval kialakított kötődésre is szükség van. A kötődés tehát érzelmi kapcsolat, az emberi tapasztalás egyik talpköve. A gyermekkorban kialakult biztonságos, ambivalens, elkerülő vagy dezorientált/zavart kötődést mutató mintázatok jelen vannak felnőttkori életünkben is és személyiségünk magját képezik.

A kötődés kialakulásának három magyarázata² ismert. A freudi pszichoanalitikus drive-redukciós magyarázat szerint a csecsemő ahhoz a személyhez fog kötődni, aki biológiai szükségleteit kielégíti, pl. enni ad neki. Az embereket elsősorban a különféle drivejaik, vagyis

¹ Carver – Scheier 2006: 290-292

² Cole, M. – Cole, S. 2003: 248-259

a biológiai késztetések motiválják, amelyek lényegében olyan hiány-érzetekből eredő izgalmi állapotok, amelyek mindig életben maradásra, a hiány-állapot és így a drive csökkentésére sarkallják az egyént. Ennek sikeres megvalósítása jellemzően az élvezet érzetével jár együtt. Freud szerint tehát az élvezetek keresése a létezés egyik alapelve (örömelv). Erikson pszichoszociális személyiség-fejlődési magyarázata szerint a csecsemő ahhoz a személyhez fog kötődni, akiben megbízik, pl. akinek számíthat a segítségére. Kiemelten fontos tehát a bizalom, ill. a bizalom hiányának érzése. Bowlby ún. evolúciós magyarázata szerint a csecsemő azokhoz az emberekhez fog kötődni, akik a világ felderítéséhez egy biztonságos bázisul szolgálnak a számukra (pl. a szeretetteljes jelenlétük által). A kötődés kialakulásának a folyamatát sok tényező befolyásolhatja.

A függőség szoros kapcsolatot mutat a ragaszkodással, hiszen mindkettő erős, ellenőrizhetetlen vágyakozást jelent valami elérésére (valami elfogyasztására, valamiben való részvételre) iránt. A ragaszkodás a függőség³ témakörén belül is fontos, amely krónikus betegségnek tekinthető, amely befolyásolja az agy jutalmazó rendszerét, mert amikor az egyén pl. alkoholt vagy drogot fogyaszt, emelkedik az agy dopamin szintje, ami kellemes érzetet, eufóriát idéz elő. Az agy azonban adaptálódik az egyre magasabb dopamin szinthez, ami miatt egyre nagyobb adag alkoholra vagy drogra van szüksége az egyénnek ahhoz, hogy az örömeztetést megtapasztalja. Felerősödnek az öröm elérésére és a fájdalom elkerülésére irányuló késztetései. Így alakul ki a függőség, amit az egyén egyre kevésbé tud kontroll alatt tartani, és vele együtt sok fizikai, érzelmi, pszichológiai probléma is.

A ragaszkodás leküzdése tehát azért nagyon nehéz, mert a kötődésnek mély gyökerei vannak és olyan alapvető fontosságú funkciókkal áll szoros kapcsolatban, mint a szükségletek, a bizalom, a biztonság-érzet és az örömelv, valamint nagyon korán, már csecsemőkorban elkezdődik a kialakulása.

III. A ragaszkodás fogalma a théraváda buddhista tanításokban

A Buddha parinirvánába távozása után a vezető nélkül maradt közösség (p. *saṅgha*) rövid időn belül aliskolákra oszlott. A második gyűlésen sor került a közösségen belüli szakadásra és hamarosan mintegy tizenhét korai buddhista iskola működött, melyek közül egyik volt a théraváda, melynek jelentése⁴: 'az öregek tanát követők'. Az p. *upādāna* szó tartalmát

³ Tóth 2023 <https://fuggosegnekul.hu/alkoholizmus-hatekony-kezelese/>, [megtekintve 2024.02.09.]

⁴ Porosz 2018: 239

legtöbbször 'kötődés', 'ragaszkodás a létezéshez', 'megragadás', 'tapadás' kifejezésekkel adják vissza a fordítók (ang. *attachment, clinging, grasping, taking up*, ném. *Anhaften*). A szó⁵ az *upa* + *ā* prefixumok és a *√dā* igegyökre bontható. A kifejezés tartalma megegyezik részben a befolyások (p. *āsava*), az áradások (p. *ogha*), a kötelékek (p. *yoga*) és a csomók (p. *gandha*) jelentésével. A ragaszkodás⁶ egy olyan állapot, amelyben a vágyakozás annyira felerősödik, hogy az ember nem képes megfékezni azt, ami miatt tartóssá válik. Bővebb magyarázatot ad Porosz⁷, amikor a p. *upādāna* fogalmát úgy írja le, hogy az erőteljes szomj és kötődés az érzéki világhoz, valamint ragaszkodás a tévképzetekhez. *A Helyes szemlélet*⁸ (p. *Sammādiṭṭhi sutta*) című tanbeszédben a Buddha több fontos fogalmat említ, többek között felsorolja a ragaszkodás négy fajtáját is, melyek az alábbiak:

- (1) ragaszkodás az érzéki élvezetekhez (p. *kāmupādāna*)
- (2) ragaszkodás a véleményekhez (p. *diṭṭhupādāna*)
- (3) ragaszkodás a szertartásokhoz (p. *sīlabbata*)
- (4) ragaszkodás az önvalóban való hithez (p. *attavādupādāna*)

A fent említett fogalom a címe annak a tanbeszédnek, – *Das Erfassen*⁹ 'megragadás' (p. *Upādāna sutta*) - amelyben a Magasztos a megragadás, ragaszkodás működését a tűz táplálásához hasonlítja. Ha valaki a dolgoknak csak a kellemes oldalát veszi figyelembe, akkor szomja növekedni fog, ami táplálja a ragaszkodást éppen úgy, mint amikor a tűzre száraz fát, száraz fűvet, szárított tehéntrágyát dob az ember. Ily módon a tűz, ill. a ragaszkodás és a vele járó szenvedés egyre nagyobb lesz. Ha nem tápláljuk a tüzet, az kialszik. Ha megszűnik a szomj, vele együtt eltűnik a ragaszkodás és a szenvedés is.

III.1. Az *upādāna* és az érzéki vágyak, élvezetek

A Négy nemes igazság (p. *cattāri ariya-saccāni*) tételeiből ismert, hogy a szomj, vágyakozás, sóvárgás szenvedéshez vezet, függetlenül attól, hogy megszerzi-e az ember azt, amire vágyik vagy sem. Ha megszerzi, pillanatnyi, mulandó öröme után újabb vágy keletkezik benne, ami ismét kielégítésre vár, azaz vágyak spiráljában forog a szomjtól hajtottan. Ehhez még az

⁵ Porosz 2018: 248

⁶ Mc Govern 1923: 174

⁷ Porosz 2022: 83

⁸ MN 9 *Sammādiṭṭhi sutta*, *A Helyes szemlélet* (ford. Anatta), <https://a-buddha-ujja.hu/mn-9/hu/anatta>, [megtekintve 2024.02.08.]

⁹ SN 12.52. *Upādāna sutta*, *Das Erfassen* (ford. Wilhelm Geier), <https://suttacentral.net/sn12.52/de/geiger?lang=en&reference=none&highlight=false>, [megtekintve 2024.02.09.]

is hozzájárul, hogy már maga a vágyakozás állapota is bizonyos örömmérettel jár, még abban a szakaszban, amikor nem tudható, hogy elér-e az egyén a kívánt dolgot vagy sem. Ha nem szerzi meg vágyai tárgyát, akkor vagy szomorúságot, bánatot érez vagy pedig vágyát egy másik tárgy felé irányítja, azaz ebben az esetben is táplálja, fenntartja a szomjot, azaz ragaszkodik hozzá, nem engedi el. Minden mulandó, tehát keletkezik, fennáll valameddig, majd elmúlik. A vágygal is ez történne, ha a ragaszkodás nem jelenne meg, ha az egyén el tudná engedni. Azáltal, hogy nem képes erre, garantálva van a létesülés/újralétesülés, a szanszarában forgás, a szenvedés. A ragaszkodás tehát két kulcsfontosságú jelenséget köt össze és hatásukat működése által felerősíti. Az érzéki vágy természetét a Magasztos a *Pótaliya*¹⁰ tanbeszédében (p. *Potaliya sutta*) több hasonlattal is szemlélteti. Az érzéki élvezet olyan, mint egy lecsupaszított, hústalan, pusztá csont, amelyen hiába rágódik a kutya, nem tudja elűzni éhségét. Vagy olyan, mint egy lángoló fücsomó, amit az ember széllal szemben a kezében tart, és ami mindenképpen megégeti a kezét. Hasonlít továbbá egy parázssal teli gödörhöz, kölcsönként tárgyakhoz, fán termő gyümölcshez. Vonzó az ember számára, vágyat ébreszt benne, de végül sok fájdalmat és szenvedést okoz neki. Ezt hangsúlyozza *A tengernyi szenvedés*¹¹ (p. *Mahādukkhakkhandha sutta*) című szöveg is, amely többször elismétli azt, hogy rengeteg, azaz tengernyi szenvedés van, melynek oka, forrása, alapja a vágy és maga is vágyak forrása. Az említett Négy nemes igazság azt is kimondja, hogy a szenvedés okának megszüntetésével maga a szenvedés is megszűnik, tehát érdemes figyelmünket az okra, a forrásra irányítani és azon fáradozni, hogy elérjük a mozgatóerők felszámolását.

III.2. Az *upādāna* és a nézetek, vélemények

A saját nézetekhez való ragaszkodás az én hangsúlyozása, az ego erőteljes megjelenésének példája. A *Boshafi*¹² 'Rosszindulatú' (p. *Dutṭhaṭṭhaka sutta*)¹³ szövege kihangsúlyozza, hogy saját nézetét az ember azért tudja csak nehezen meghaladni, mert kialakításakor az önkény, gőg, büszkeség vezérli, véleménye kinyilvánításakor tulajdonképpen saját énjét juttatja kifejezésre. Nehéz egy megszokott nézet felülírása, ill. ha sikerül is elengedni egy álláspontot, az általában azzal jár, hogy az ember rögtön utána egy másikat tulajdonít sajátjának. A saját

¹⁰ MN 54 *Potaliya sutta*, *Pótaliya* (ford. Vekerdi József), <https://a-buddha-ujja.hu/mn-54/hu/vekerdi-jozsef>, [megtekintve 2024.02.08.]

¹¹ MN 13 *Mahādukkhakkhandha sutta*, *A tengernyi szenvedés* (ford. A Páli Fordító Csoport), <https://a-buddha-ujja.hu/mn-13/hu/a-pali-fordito-csoport>, [megtekintve 2024.02.08.]

¹² A fordító a szöveg első szava után adta ezt a címet a szuttának.

¹³ Snp 4.3 *Dutṭhaṭṭhaka sutta*, *Boshafi* (ford. Nyanaponika Thera), <https://suttacentral.net/snp4.3/de/nyanaponika?lang=en&reference=none&highlight=false>, [megtekintve 2024.02.09.]

nézetekhez való ragaszkodás velejárója, hogy az emberek között vita alakul ki. A *Pasūra*¹⁴ (p. *Pasūra sutta*) tanbeszédben az áll, hogy a vita versengésre, egymás legyőzésére, a másik álláspontjának és személyének megvetésére, esetleg lenézésére ösztönzi az embert, miközben elismerésre, dicséretre vágyik és retteg a kudarctól. Sok nem üdvös érzelmi állapotot generál és az a téves alapfeltevés a kiindulópontja, hogy létezik abszolút igazság. Ajánlatos a vita elkerülése és a nézetekhez való ragaszkodás megszüntetése. A Buddha tanításának értelmezésével kapcsolatban híres szöveg *A kobra-hasonlat*¹⁵ (p. *Alagaddūpama sutta*), amelyben a Magasztos két hasonlattal szemlélteti a dhamma helytelen megragadását, ill. annak káros következményét. Ha az ember helytelenül, a testénél vagy farkánál fogva és nem a fejénél, nyakánál ragadja meg a kobrát, akkor az megmarja a kezét. Hasonlóképpen ha az ember megtanulja a dharmát, de értelmének nem jár utána, akkor az nem vezet belátáshoz, sőt ártalmas is lehet a számára. A szövegben arra is rámutat a Magasztos, hogy a tanhoz sem szabad ragaszkodni, mert az olyan, mint egy tutaj, azaz átkelésre szolgál és nem arra, hogy az ember birtokba vegye.

III.3. Az *upādāna* és a szabályok, szertartások

A témával kapcsolatban a *Regeln und Gelübde*¹⁶ 'Szabályok és eskütétel' (p. *Sīlabbata sutta*) című szöveg ad felvilágosítást. A p. *sīlabbata* kifejezés egy szóösszetétel, tagjai jelentése¹⁷: p. *sīla* 'szabály' és p. *vata* 'megfigyelés, betartás'. A Buddha és Ānanda beszélgetéséből kiderül, hogy az előírások önmagukban is lehetnek üdvösek vagy károsak. A ragaszkodás hozzájuk oly módon, hogy az ártalmas hatásokkal jár, mindenképpen elkerülendő. Továbbá az ember megfigyelhet szokásokat, viselkedésmintákat, majd elsajátíthatja, követheti ezeket, ragaszkodhat hozzájuk. *A kutya-utánzó aszkéta*¹⁸ (p. *Kukkuravatika sutta*) tanbeszédben egy olyan aszkéta sorsáról kérdezik a Buddhát, aki a kutya életmódját utánozva él. A válasz egyszerű: ez az aszkéta a teste pusztulása után a kutyák között fog újraszületni, hiszen egy lény újra testetöltését korábbi cselekedetei határozzák meg. Elkerülendő a viselkedésminták vak követése.

¹⁴ Snp 4.8 *Pasūra sutta*, *Pasūra* (ford. Nyanaponika Thera), <https://suttacentral.net/snp4.8/de/nyanaponika?lang=en&reference=none&highlight=false>

¹⁵ MN 22 *Alagaddūpama sutta*, *A kobra-hasonlat* (ford. A Páli Fordító Csoport), <https://a-buddha-ujja.hu/mn-22/hu/a-pali-fordito-csoport>, [megtekintve 2024.02.09.]

¹⁶ AN 1.225 *Sīlabbata sutta*, *Regeln und Gelübde* (ford. Sabbamitta), <https://suttacentral.net/an3.78/de/sabbamitta?lang=en&layout=plain&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin>, [megtekintve 2024.02.09.]

¹⁷ Anālayo 2010: 9

¹⁸ MN 57 *Kukkuravatika sutta*, *A kutya-utánzó aszkéta* (ford. Ivánovics Beatrix), <https://a-buddha-ujja.hu/mn-57/hu/ivanovics-beatrix>, [megtekintve 2024.02.09.]

III.4. Az *upādāna* és az öt léthalmaz

Bizonyos szövegrészekben tért nyert az az olvasat¹⁹, mely szerint az *upādāna* szó tulajdonképpen az *upādānakkhandhā* összetett szó rövidítése. M. Senart szerint azokat a léthalmazokat (p. *khandha*) jelöli, amelyek gyökere a ragaszkodás, vagyis az öt léthalmaz gyűjtőfogalmáról van szó. Burnouf azonban felhívja a figyelmet arra, hogy az összetétel kétféleképpen értelmezhető: (1) léthalmazok, amelyeket az *upādāna* okoz, (2) léthalmazok, amelyek az *upādāna* okai. Porosz a ragaszkodás halmazainak²⁰ nevezi őket, melyek elkerülhetetlenül szenvedést okoznak, mert alapul szolgálnak a személyiségről alkotott tévképzet kialakulásának, valamint vágyak és káros befolyások tárgyaivá válhatnak.

A *Tan kerekét forgásba hozó tanítóbeszéd* (p. *Dhamma-cakkappavattana-sutta*) szövegében szerepel: „Mindent egybevetve szenvedés a ragaszkodás az öt léthalmazhoz.”²¹ A személyiség alkotóelemeihez való ragaszkodásról, ill. annak megszüntetéséről a *Die sechsfache Reinheit* 'A hatrétű tisztaság' (p. *Chabbisodhana sutta*)²² szövegében lehet olvasni. A Magasztos szerint akkor tud az ember megszabadulni a léthalmazokhoz – forma (p. *rūpa*), érzés (p. *vedanā*), észlelés (p. *saññā*), készítés (p. *saṅkhāra*), tudatosság (p. *viññāna*) – fűződő ragaszkodásától, ha belátja, hogy az adott elem erőtlen, elhalványuló, vigasztalan. Ekkor megkezdődhet a lemondás róla, lehetővé válik vonzóerejének feladása, elengedése. A címben azért szerepel a hatrétű jelző, mert az öt elemen túl a Buddha megemlíti még a hat elemhez (föld, víz, tűz, szél, tér, tudatosság) való ragaszkodást is, amelytől úgy szabadulhat meg az ember szíve, hogy ezeket önvaló nélkülinek tekinti, és a hozzájuk fűződő belső nézőpontokat, hajlamokat elengedi. Hasonlóképpen kell elengedni az érzékszervi tapasztalatok által keletkezett vágyakat. A *Khandha szuttában*²³ szerepel a p. *pañcakkhandhā* és a p. *pañcupādānakkhandhā*²⁴ szóösszetétel, melyet a fordítók 'az öt halmaz' (ang. *the five aggregates*) és az 'ragaszkodásnak alávetett öt halmaz' (ang. *the five aggregates subject to clinging*)²⁵ kifejezésekkel adnak vissza. A személyiség alkotóelemei önmagukban nem

¹⁹ Lovejoy 1898: 127-130

²⁰ Porosz 2018: 248

²¹ SN 56.11 *Dhamma-cakkappavattana-sutta*, A Tan kerekét forgásba hozó tanítóbeszéd (ford. Farkas Pál), <https://a-buddha-ujja.hu/sn-56.11/hu/farkas-pal>, [megtekintve 2024.02.08.]

²² MN 112 *Chabbisodhana sutta*, *Die sechsfache Reinheit* (ford. Mettiko Bhikkhu), <https://suttacentral.net/mn112/de/mettiko?lang=en&reference=none&highlight=false>, [megtekintve 2024.02.08.]

²³ SN 22.48 *Khandha sutta* (ford. Bartha Rita), <https://a-buddha-ujja.hu/sn-22.48/hu/bartha-rita>, [megtekintve 2024.02.08.]

²⁴ SN 22.48, 5. *Attāpavagga*, *Khandhasutta*, <https://suttacentral.net/sn22.48/pli/ms?lang=en&layout=plain&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin>, [megtekintve 2024.02.08.]

²⁵ SN 22.48. *Connected discourses on the aggregates*, *Aggregates*, (ford. Bhikkhu Bodhi), <https://suttacentral.net/sn22.48/en/bodhi?lang=en&reference=none&highlight=false>, [megtekintve 2024.02.08.]

szenvédésteliék. Azáltal válnak azzá, hogy az ember megragadja őket, ahogyan ezt a *Wenn du ergreifst* 'Ha megragadod' (p. *Upādiyamānasutta*)²⁶ című szövegben is kifejezésre kerül. A ragaszkodás sok kellemetlenséggel jár, kizökkentséget, gyötrelmet, aggodalmat okoz. Ez tanítja nekünk a *Ragaszkodásból fakadó zaklatottság* című tanbeszéd (p. *Upādā-paritassanā sutta*)²⁷. Amennyiben az egyén a léthalmazok bármelyikét azonosítja az énnel, azt az énben lévőnek tekinti, az ént pedig az adott összetevő birtokosának véli, akkor zaklatosság szállja meg tudatát. Elkerülhető a zaklatottság állapota, ha az egyén nem így vélekedik. Ha nem azonosítja magát egyetlen összetevővel sem, nem alakít ki egy olyan énképzetet, amelyben az ént változatlanak hiszi és nem gondolja, hogy bármit is birtokolhat. Ugyanezt a tanítást adja *A dolgok megragadásának módjai*²⁸ (p. *Samanupassanā sutta*) is. A megragadás, tapadás folyamatában van egy hajtóerő, mégpedig az egyén vágya, akarata, amely bilincsként köti őt a már említett hat elemhez.²⁹

III. 5. A függő keletkezés *upādāna* láncszeme

A Buddha hét napot töltött a Bódhi-fa tövénél a megvilágosodása után és átgondolta a függő keletkezés (p. *paṭicca-samuppāda*) folyamatát előre és visszafelé tekintve. Ez a felismerése alapvető fontosságú tanítás, melyet *A nagy elefántlábnyom-hasonlat* című szutta (p. *Mahā-hatthipadopama sutta*) szövegében a következőképpen fogalmaz meg: „Aki a Függő Keletkezést látja, a Dhammát látja; aki a Dhammát látja, a Függő keletkezést látja.”³⁰ A ragaszkodás a tizenkét tagból álló függő keletkezés (p. *paṭicca-samuppāda*) kilencedik eleme, közvetlenül előtte a szomj (p. *taṇhā*), utána pedig a létesülés, keletkezés (p. *bhāva*) áll, tehát ebben az ok-okozati láncolatban a szomj következménye és a létesülés előfeltétele. Másképpen megfogalmazva, ha nincs bennünk szomj, akkor nem alakul ki ragaszkodás, ezért

²⁶ SN 22.63 *Upādiyamānasutta*, *Wenn du ergreifst* (ford. Sabbatmitta), <https://suttacentral.net/sn22.63/de/sabbamitta?lang=en&layout=plain&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin>, [megtekintve 2024.02.08.]

²⁷ SN 22.7 és SN 22.8 *Upādā-paritassanā sutta*, *Ragaszkodásból fakadó zaklatottság* (1) és (2) (ford. Hadházi Zsolt), <https://a-buddha-ujja.hu/sn-22.7/hu/hadhazi-zsolt>, <https://a-buddha-ujja.hu/sn-22.8/hu/hadhazi-zsolt>, [megtekintve 2024.02.08.]

²⁸ SN 22.47 *Samanupassanā sutta*, *A dolgok megragadásának módjai* (ford. Bartha Rita), <https://a-buddha-ujja.hu/sn-22.47/hu/bartha-rita>, [megtekintve 2024.02.08.]

²⁹ 35.109-110 *Upādānīyasutta*, *Fesseln, Ergreifen* (ford. Dr. Hellmuth Hecker), <https://suttacentral.net/sn35.110/de/hecker?lang=en&reference=none&highlight=false>, [megtekintve 2024.02.08.]

³⁰ MN 26 *Mahā-hatthipadopama-sutta*, *A nagy elefántlábnyom-hasonlat* (ford. Fenyvesi Róbert), <https://a-buddha-ujja.hu/mn-28/hu/fenyvesi-robert>, [megtekintve 2023.12.12.]

nem lesz, ami a létesülést, keletkezést táplálja³¹. A páli *paṭicca-samuppāda* kifejezés³² etimológiailag a *pati* + $\sqrt{i}$ + *ya* 'visszamenőleg, feltételezve, függően', valamint a *saṃ* + *ut* + *pad* 'fölmászni, keletkezni' elemekből tevődik össze és a valóság funkcionális leírása.

A függő keletkezés tana rámutat a lét egyik fő ismervére, nevezetesen arra, hogy minden változik, minden mulandó és ismétlődő, ciklikusan visszatérő folyamatokból áll. Egy funkcionális leírásról van szó, amely a világot létrehozó és alkotó tényezők feltételes viszonyait mutatja be, egy hatás-ellenhatás rendszert. Bár az első láncszem a tudatlanság, nincs első mozgató, vagy nincs olyan ősök, amely beindítja a folyamatot. Ez egy szüntelen körforgás, amelynek tulajdonképpen nincs kitüntetett szerepű kezdő vagy végpontja, minden eleme ugyanolyan fontos. Az egyes elemek egymástól függve keletkeznek. A 12 láncszem³³ a következő: tudatlanság (p. *avijjā*), késztetések (p. *saṅkhāra*), érzékelési tudatosság (p. *viññāṇa*), név és forma (p. *nāma-rūpa*), az érzékelés hat alapja (p. *saḷāyatana*), érzékelés (p. *phassa*), érzés (p. *vedanā*), szomj (p. *taṇhā*), ragaszkodás (p. *upādāna*), létesülés (p. *bhava*), születés (p. *jāti*), öregség és halál (p. *jarā-marāṇa*). A 12 láncszem többféle módon csoportosítható, mint ahogyan ez az Abhidhamma irodalomban (a Páli Kánon harmadik Kosarában) olvasható. Egyik szempont szerint az elemek egy része magához a szenvedéshez (p. *dukkha*), másik része pedig a szenvedés keletkezéséhez (p. *dukkha-samudaya*) köthető. Az időbevetettség szempontjából az elemek vagy a jelenhez vagy a múlthoz vagy a jövőhöz kapcsolódnak. Egy kettős felosztás szerint az elemek vagy aktívak (p. *kamma-bhava*) vagy passzívak (p. *uppati-bhava*). Végül pedig a valóságelemek közötti viszonylatrendszer hangsúlyozva beszélhetünk okokról (p. *hetu*), okozatokról (p. *phala*), valamint következményekről (p. *nissanda*), ill. egy másik, négytagú felosztás szerint okokról (p. *hetu*), feltételekről (p. *paccaya*), visszahatásról (p. *vipāka*) és következményről (p. *nissanda*).

*Az okról szóló nagy beszéd (Mahā-nidāna sutta)*³⁴ című szuttában a Magasztos kifejezetten a függő keletkezés témáját fejti ki. Felsorolja az egyes láncszemeket, ahol is minden elem megjelenésének előfeltétele, oka, eredete az előtte álló elem megléte. *A függő keletkezés elemzése (Paṭicca-samuppāda-vibhaṅga sutta)*³⁵ című tanbeszédben a Buddha sorra veszi az egyes láncszemeket visszafelé irányban, az öregség és halál elemmel kezdve, amelyen a

³¹ Az angol nyelvű fordításokban szerepel a *fuel* 'fűtőanyag', 'tüzelőanyag' a páli *upādāna* megfelelőjeként (Malalasekera – Weeraratne 2008: 402)

³² Porosz 2018: 183-185

³³ Porosz 2000: 57-58

³⁴ DN 15 *Mahā-nidāna sutta*, *Az okról szóló nagy beszéd* (ford. Hadházi Zsolt), <https://a-buddha-ujja.hu/dn-15/hu/hadhazi-zsolt>, [megtekintve 2023.12.12.]

³⁵ SN 12.2 *Paṭicca-samuppāda-vibhaṅga sutta*, *A függő keletkezés elemzése* (ford. Fenyvesi Róbert), <https://a-buddha-ujja.hu/sn-12.2/hu/fenyvesi-robert>, [megtekintve: 2023.12.10.]

lények életerejének kimerülését, érzékszervei meggyengülését értjük. A halál a lények elhunytá, eltávoztása, felbomltása, halmazuk széthullása, az életfunkciók megszakadása. A születés a lények létrejötté, felbukkanása, a halmazok összeállása, érzékszervi képességek megszerzése. A továbbiakban inkább felsorolást, mint magyarázatot találunk a szövegben. A létesülésen belül három csoport különböztethető meg: az érzéki, a forma és a forma nélküli létesülés kategóriája. A ragaszkodás négyféle, amelyről az előzőekben már szó esett. A sóvárgásnak hat fajtája, azaz hat tárgya van: formák, hangok, szagok, ízek, tapintások, gondolatok. Az érzésnek és az érintkezésnek is hat fajtája van a hat érzékszervi tapasztalásnak megfelelően. A hat érzék-alap a hat érzékszerv. A név és forma kettősségben a névhez tartozik az érzés, érzékelés, a késztetés és az érintkezés; formán pedig a négy alapelem és a belőlük létrejött alakzatok értendők. A tudatosságnak hat fajtája van az érzékszervek alapján, a késztetés pedig háromféle lehet: testi, szóbeli és gondolati. A tudatlanság/nem-tudás pedig a négy nemes igazságának nem ismerete. A szutta záró gondolata az, hogy ha megszűnik a nem-tudás, akkor megszűnik a késztetés, és folytathatnánk a sort, hiszem az egyik elem megszűnése magával hozza annak az elemnek a megszűnését, amelyik annak következményeként áll elő. A *Szükséges feltételek* (p. *Paccaya sutta*)³⁶ című szuttában a Buddha kihangsúlyozza, hogy a láncszemek, azaz a függéssel együtt keletkező jelenségek ellentmondásosak, összetettek és alá vannak vetve az elmúlásnak. Aki e folyamatot megérti, nem fordul a múlt felé, sem pedig a jövő felé, a jelenben pedig nem töpreng megzavarodottan a saját létezésén, hanem úgy látja a jelenségeket, ahogyan azok vannak.

A buddhista felfogás szerint³⁷ nincs teremtés, nincs a világnak kezdete és vége, hanem a már említett folyamat tér vissza újra és újra. A ragaszkodás a létállapotok előfeltétele. Az az igazán erős ragaszkodás, amelyre nincs rálátásunk, ami a zsigereinkben van anélkül, hogy azt tudatosítanánk magunkban.

A függő keletkezésről szóló tanítás³⁸ összefügg a Négy Nemes Igazság alaptételeivel, előremenő változata (p. *anuloma*) a szenvedés létrejöttére, fordított irányú változata (p. *paṭiloma*) a szenvedés megszüntetésére vonatkozó tételt bontja ki. Miután a buddhizmusból hiányoznak az erényes cselekedeteket végrehajtó embereket megjutalmazó és a bűnös tetteket végrehajtó egyéneket megbüntető Istenek, a létezés, valamint a világban zajló események, folyamatok értelmezésére más magyarázatok alakultak ki. A dolgok sohasem jönnek létre egy

³⁶ SN 12.20 *Paccaya-sutta*, *Szükséges feltételek* (ford. Boros Szilárd), <https://a-buddha-ujja.hu/sn-12.20/hu/boros-szilard>, [megtekintve 2023.12.12.]

³⁷ Farkas 2009: videóelőadás

³⁸ Pap 2009: 14, 20-22

ok következményeként (p. *ekahetuka*) és ok nélkül sem (p. *ahetuka*). A világegyetem ennek az egy természeti törvénynek, a kezdet nélküli okság törvényének van alárendelve, amelyben minden láncszem következménye az előző és oka a következő láncszemnek. Értelmetlen dolog, a kezdetek után kutatni. Az élet nem az önlét állandósága, hanem folytonos létesülés kondicionáltság és kauzalitás kíséretében. Jellemzője az univerzalitás és hogy hasonló okok hasonló hatásokat váltanak ki. A p. *ahetuka* kifejezés jelentése³⁹: 'gyökérok nélküli', azaz olyan gyökérokoktól (p. *hetu*) mentes tudatállapotokról van szó, amelyek nem váltanak ki ok-cselekvő-hatást, azaz üdvös vagy káros következményt (p. *kamma*), viszont korábbi tettek eredményeként, visszahatásaiként jelennek meg, ill. amelyek a jelenbeli érzékelésben csak működtető, de hatást ki nem váltó szerepet látnak el. Visszatérve a láncolat működési irányaira bővebb magyarázatot érdemel a p. *anuloma* szó⁴⁰, melynek szó szerinti jelentése: 'szá irányban', azaz egy gyakorlat vagy felsorolás előrefelé történő végrehajtását, sorrendjét értik alatta. A logikában az állítás és tagadás előbbi tagja. Ellentéte a p. *paṭiloma*.

Érdekes, hogy a *Tanítóbeszéd Kaccsánának* (p. *Kaccāyanagotta sutta*)⁴¹ című szövegben, amikor a Tathágata arról beszél, hogy ő a két szélsőséges álláspont a „minden létezik” és „semmi sem létezik” közötti középutat járja, akkor ezután nem a Nemes Nyolcérteke Ösvényét említi, hanem a függő keletkezés tanát veszi elő és sorolja fel az egyes láncszemeket. A madhjamaka filozófiában a középut és a függő keletkezés összefüggése nagy jelentőséggel bír.

A ragaszkodás az embert a létforogtatásban (p. *saṃsāra*) tartja, így szenvedésteli létének és újraszületésének egyik okaként⁴² értelmezhető a karma mellett. Míg előbbi magának az újraszületés tényének, addig utóbbi annak a bizonyos állapotnak az oka, amelyben az ember újralétesül. A ragaszkodás leküzdésével, elhalványításával a karmikus tettek következményei is kedvezőbbre fordulnak.

³⁹ Porosz 2018: 11

⁴⁰ Porosz 2018: 23-24

⁴¹ SN 12.15 *Kaccāyanagotta sutta*, *Tanítóbeszéd Kaccsánának* (ford. Máthé Veronika), <https://a-buddha-ujja.hu/sn-12.15/hu/mathe-veronika>, [megtekintve: 2023.12.12.]

⁴² Lovejoy 1898: 130, Govinda: 1936/37: 73

IV. A ragaszkodás fogalma a dzsaina tanításokban

A dzsaina vallási irányzat az i.e. 1. században két csoportra oszlott, a svétambarák ('fehér ruhájúak') és a digambarák ('levegőbe öltözöttek') közösségére. Elgondolásaik az alaptanításokat tekintve megegyeznek, de eltérést mutat a megjelenésük (a digambarák meztelenül járnak, így nőket sem vesznek fel közösségükbe), ill. ugyancsak ők azt a nézetet osztják, hogy szent irataik a hanyatlás korában elvesztek, emiatt nem fogadják el a svétambarák által nagy becsben tartott ágamákat (sz. *āgama*) és szútrákat (sz. *sūtra*). Szerintük az egyes tanítók, bölcsek (sz. *paṇḍita*) által írt tanítások az irányadóak.

IV.1. A sz. *parigraha* tartalma

A sz. *parigraha* többjelentésű szó. Érdekes adatot szolgáltat a Monier-Williams *Sanskrit-English Dictionary*⁴³, amely első jelentésként a 'minden oldalról megfogás', 'körbezárás', 'bekerítés' jelentést szerepelteti. Ezek a tartalmak azt sugallják, mintha egy olyan állapotról lenne szó, amelyből nincs vagy csak nagyon nehezen van kiút, hiszen teljesen fogva tartják az egyént. Szűkebb értelemben 'megszerzés', 'tulajdonba vevés', 'tulajdon', 'igényt tartani vmire', 'kapcsolat vmivel', 'elkötelezettség vmihez' jelentésekkel⁴⁴ rendelkezik a szó. A dzsaina tanítás az utóbbi értelemben használja ezt a fogalmat és a birtoklásnak⁴⁵ két típusú tárgyát különbözteti meg: egyfelől létezik külső tulajdon, pl. anyagi javak, ház, arany, ezüst stb., másfelől megjelenhet a belső tulajdonlás is, amely az ezekhez való ragaszkodást, ill. a beléjük vetett hitet jelenti.

A *Reines Leben*⁴⁶ 'Tiszta élet' (sz. *Bambhacerāim*) című tanbeszéd leírja, hogy a birtokolt tárgy, akár kicsi akár nagy, tulajdonosát béklyóba köti, szabadságában korlátozza, azért mert a tárgyat használni, élvezni akarja. Az adott tárgyat bármikor elveszítheti az ember, mert pl. tönkremegy, vagy valaki más elveszi tőle. Nincs értelme a javak felhalmozásának. Aki ezt felfogja, és elméje megválnak a tulajdon fogalmától, annak könnyű lesz a konkrét tárgyokról

⁴³ Monier-Williams *Sanskrit-English Dictionary* adatai szerinti 1. pontban szereplő jelentések, <https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/scans/MWScan/2020/web/webtc/indexcaller.php> [megtekintve 2024.02.07.]

⁴⁴ Böthlink and Roth *Grosses Petersburger Wörterbuch* adatai szerinti 7., 15. és 16. pontban szereplő jelentések, <https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/scans/PWGScan/2020/web/webtc/indexcaller.php> [megtekintve 2024.02.07.]

⁴⁵ Sri Nyayavijayaji 1998: 53

⁴⁶ Schubring 1926: 76, 78-80

történő lemondás is. Egy szerzetes pedig természetesen semmilyen tárggyal sem rendelkezik, nem leli örömét világi dolgokban, nem inog meg világi javak láttán. A *Verständigung*⁴⁷ 'Megértés' (sz. *Sūyagaḍa I.1.*) szövege azzal a megállapítással kezdődik, hogy ahhoz, hogy az ember szabaddá váljon, először fel kell ismernie a kötöttségeit, hogy tudja, mitől is kell megszabadulnia. Első helyen kerül említésre a tulajdon. Akinek fontos a birtoklás és mindig arra figyel, az elveszett ember. A tárgyakhoz való helyes viszonyulás, hogy az ember nem tartja magát az adott tárgy birtokosának, hanem csak jelenlegi használójának. A tárgyat bármikor egy másik ember rendelkezésére bocsátja, amennyiben annak szüksége van rá. Egy szerzetes azáltal kerül el az újraszületést, hogy lemond tárgyairól és nem hajt végre erőszakos cselekedetet. A szöveg a továbbiakban megemlíti *Neue Weise*⁴⁸ 'új mód' (sz. *Sūyagaḍa I.2.*), hogy a birtoklás boldogtalanságot hoz. Az embert elvakítja a vágy és sóvárgóvá teszi. A ragaszkodás tárgyai lehetnek továbbá az előítéletek⁴⁹ is, melyek kapcsán kerülni kell a makacs hozzáállást. A nézetekhez való ragaszkodás⁵⁰ velejárója a szűklátókörűség, amely elősegíti pl. a szekták kialakulását. Ennek ellenpólusa a sz. *samyaktva*, azaz a hajlam, hozzáállás, szemlélet tisztasága, mint elérendő cél. A ragaszkodás tárgyai tehát az alábbiak:

(1) világi dolgok, tárgyak, javak

(2) érzéki élvezetek

(3) előítéletek, nézetek

A dzsaina etikai előírások 5. pontja (nem-ragaszkodás megvalósítása, ragaszkodás elkerülése) részletesebben kifejtve⁵¹ azt az életvezetési tanácsot tartalmazza, hogy ne engedjünk se a ragaszkodás, se az ellenszenv szenvedélyeinek, hanem maradjunk higgadtak, pártatlanok. Ha a két fogalmat ellentét-párként fogjuk fel, akkor a ragaszkodás a vágy, kívánság, sóvárgás, szomj összefoglalójaként, ill. a felsoroltak meglétéből adódó következményként értelmezhető.

A dzsainák onnan kapták nevüket, hogy dzsina⁵² (sz. *jina*) követői, mely szó jelentése: 'győztes', 'hódító'). A dzsaina ragaszkodás – ellenszenv fogalompár létjogosultságát az is alátámasztja, hogy a sz. *Vitarāga* ('ragaszkodástól mentes') és sz. *Parameṣṭhī* ('legfelsőbb istenség') szavak a *Jina* szinonímáiként⁵³ használatosak. A sz. *vitaraṅga* szó szerinti jelentése:

⁴⁷ Schubring 1926: 122, 129

⁴⁸ Schubring 1926: 133, 136

⁴⁹ Shri Nyayavijayaji 1998: 41

⁵⁰ Shri Nyayavijayaji 1998: 61

⁵¹ Shri Nyayavijayaji 1998: xxii

⁵² Szathmári 2016: 3

⁵³ Shri Nyayavijayaji 1998: 1

’elmúlt szenvedélyű’, azaz legyőzte, meghaladta szenvedélyeit, vágyait, dzsaina értelemben: az ezekhez való ragaszkodását. Tisztátalan, azaz szennyezett állapot az, amelyben az egyént a ragaszkodás vagy az ellenszenv keríti hatalmába.

Ezen a ponton jelenik meg a tanításban a sz. *pramāda*⁵⁴ kifejezés⁵⁵, amely első jelentésében a ragaszkodás és az ellenszenv mentális állapotát jelöli, második jelentése pedig a hanyagság. Ezek azok az állapotok, amelyek az embert élet kioltására, más élőlénnel szembeni erőszak alkalmazására ösztönzik önző céljai elérése érdekében. Ezek az ún. belső erőszak (sz. *bhāva-himsā*) elemei. A tényleges, nyílt cselekedet pedig az ún. külső erőszakhoz (sz. *dravya-himsā*) tartozik.

IV.2. A sz. *aparigraha* tartalma

Az *a*- tagadó partikulával ellátott sz. *aparigraha* szó jelentése⁵⁶ ’tulajdonnélküliség’, amely a Dzsaina etikai kódex fontos eleme. Elkerülendő a ragaszkodás a világi dolgok birtoklásához⁵⁷, felhalmozásához. A dzsaina aszkéták nem birtokolnak semmilyen tárgyat, a világi hívőknek pedig arra kell törekedniük, hogy a lehető legkevesebb dologhoz ragaszkodjanak, kapcsolódjanak, „tapadjanak”. Ez a szemlélet megmutatja a dzsainák szociális érzékenységét, amely a társadalmi különbségek lecsökkentésére és iskolák, kórházak, árvaházak működtetésére irányul karitatív céllal. Az érzéki örömhöz való ragaszkodás⁵⁸, ugyanúgy, mint a rossz dolgokban való elmerülés és a tudatlanság, szenvedéshez vezetnek.

A sz. *aparigraha* a dzsainák három „a” betűvel kezdődő alappilléreinek egyike az *ahimsā* – *anekānta-vāda* – *aparigraha*⁵⁹ sorban. A három fogalmat az erőszakmentességgel, a többféle nézőpontúsággal valamint a tulajdonnélküliséggel szokták beazonosítani, fordíthatók úgy is, hogy ’nem-ártás’, ’nem-abszolutizmus’, ’nem-ragaszkodás’. Utóbbi esetében a szó tágabb értelemben van használva, mert a szükségletek, vágyak egyensúlyban, határok között tartására is utal oly módon, hogy távol tartjuk magunkat ezek birtoklásától, lemondunk róluk, nem ragaszkodunk hozzájuk. A három alappillér⁶⁰ szorosan kapcsolódik egymáshoz: az

⁵⁴ A Monier-Williams szótár szócikke szerint a *pramāda* szó jelentése: ’részség, mámor, örültség, hanyagság, hiba, tévedés’, <https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/scans/MWScan/2020/web/webtc/indexcaller.php>

⁵⁵ Shri Nyayavijayaji 1998: 45-46

⁵⁶ Böthlink and Roth *Grosses Petersburger Wörterbuch*, [megtekintve 2024.02.07.]

⁵⁷ Peter, Bernhard: *Der ethische Codex der Jaina*, <http://www.kultur-in-asien.de/Indien/Sonstige/seite535.htm>, [megtekintve: 2024.02.07.]

⁵⁸ Shri Nyayavijayaji 1998: xxiii

⁵⁹ Triple „A” of Jainism, <https://jainpedia.org/e-library/>, [megtekintve: 2024.02.07.], Szathmári 2016: 25

⁶⁰ Sarao & Jeffery (eds.) 2017: 29., 438., 1032., 1247

erőszakmentes élet, mint a belső megtisztulás fő eszköze, a tulajdonnélküliség megvalósítása felé vezet, az többféle nézőpont létének elfogadása pedig a tolerancia alapja. Az erőszakos, ártó cselekedet⁶¹ a vágy szinonímája. A ragaszkodás szenvedéllyel teli tevékenységek irányába hajtja az embert, ami tovább erősíti a világ dolgaihoz való kötődést. Ebben szerepet kap a lélek karmikus kötöttségének mértéke is.

Fontos végigjárni a Megtisztulás Ösvényét, melynek eleme az önreflexió, az önmegfigyelés, mert nélküle elhalványul mind az *ahimsā* mind pedig az *aparigraha*. Ha egy dzsaina hívő nem ragaszkodik semmihez, akkor tulajdonképpen elenged mindent, lemond mindenről. Élete vége felé még a saját testéről is, étel és ital fogyasztásáról is.

Sok más vallással megegyezően a dzsainák is rendelkeznek morális előírásokat⁶² tartalmazó szabályokkal, melyek a következők: (1) nem-ártás (sz. *ahimsā*), (2) igaz beszéd (sz. *satya*), (3) nem-lopás (sz. *asteya*), (4) szexuális tisztaság (sz. *brahmacarya*) (5) nem-ragaszkodás (sz. *aparigraha*). Utóbbi itt a világi javakról (társadalmi címek, vagyon) való lemondásra vonatkozik elsősorban. Ez a fogadalom azt jelenti, hogy a dzsaina aszkéták csak a legminimálisabb, az élet fenntartásához szükséges dolgokkal rendelkeznek. A dzsinák két fő csoportja abban (is) különbözik, hogy a svétambarák a ruházatot a szükséges tárgyak közé sorolják, míg a digambarák nem, ők még a ruháról is lemondanak, ezért meztelenül járnak.

A ragaszkodás témakörében a p. *upādāna* tartalmához közel álló p. *āsava*, sz. *āśrava* fogalma is felmerül, mely főnévként három jelentéssel⁶³ rendelkezik: (1) 'folyam, áramlat' (2) 'szenvedés', (3) 'hiba', 'rossz szokás'. A sz. *jīva* és az anyag között hétféle kapcsolat⁶⁴ jöhet létre, amely felsorolásban az említett fogalom is szerepel: (1) élő szubsztancia (sz. *jīva*), (2) nem élő szubsztancia (sz. *ajīva*), (3) karmikus befolyás (sz. *āśrava*), (4) a karma általi megkötöttség (sz. *bandha*), (5) a karmikus befolyás megállítása (sz. *saṁvara*), (6) a megkötött karma szétválasztása (sz. *nirjarā*) és (7) a megszabadulás (sz. *mokṣa*). A karma az újraszületések folyamatos egymásutánisága mögött álló erő. A megszabadulás érdekében meg kell akadályozni új karmikus befolyások felhalmozódását és törekedni kell a régi befolyások megszüntetésére.

⁶¹ Horváth 2004: 48

⁶² Long 2009: 101, 109, 110

⁶³ Bōthlink and Roth (eds.) *Grosses Petersburger Wörterbuch*

⁶⁴ Sarao & Jeffery (eds.) 2017: 595

V. A buddhista és a dzsaina megközelítés összehasonlítása, konklúzió

A fenti vizsgálat megmutatta, hogy a ragaszkodás mind a buddhista mind a dzsaina tanításokban fontos szerepet játszik. Az alábbi, 1. sz. táblázatban megpróbáltam összefoglalni és összevetni, hogy milyen kontextusban fordul elő, milyen összefüggésben van jelentősége.

	buddhista megközelítés	dzsaina megközelítés	
fogalom	<i>p. upādāna</i>	<i>sz. parigraha</i>	<i>sz. aparigraha</i>
ragaszkodás tárgya	érzéki élvezetek nézetek szabályok önvalóban való hit –	érzéki élvezetek előítéletek, szemlélet – – világi dolgok	tulajdon-nélküliség
következmény	szenvedés újraszületés	szenvedés	tisztulás, megszabadulás
szoros kapcsolat	szomj karma	vágy karmikus befolyás	
tanítások	függő keletkezés	az egyik gyökérok belső erőszak	az egyik alappillér az 5. morális előírás
leküzdése	Nemes Nyolcérütő Ösvény	Megtisztulás Ösvénye Istenség tisztelete	

1. sz. táblázat

Az összefoglalásból látható, hogy a ragaszkodás mindkét megközelítésben szenvedést eredményez és szoros kapcsolatot mutat a karmával, karmikus befolyással és ezáltal az újraszületéssel. Az eltérések kapcsán az alábbiak állapíthatók meg:

1. Fő különbségnek azt látom, hogy míg a buddhista tanok a ragaszkodás jelenségével foglalkoznak, addig a dzsaina tanok inkább a nem-ragaszkodást emelik ki. A ragaszkodás tárgyait sokkal részletesebben fejtik ki a buddhista szutták, a dzsaina tanok leginkább a világi dolgokhoz való ragaszkodást tárgyalják. Utóbbiaknál fontosabb a nem-ragaszkodás, hiszen az egész dzsaina filozófia egyik alappillére, ami stabilitást nyújt, amire mindig lehet támaszkodni.
2. A dzsaina tanokban a nem-ragaszkodás az öt morális szabály egyik eleme is, tehát mindennapjainkban, életvezetésünkben állandóan szem előtt tartani, hiszen tisztító hatása van és segíti az egyént a megszabaduláshoz vezető úton. A dzsainizmus egyik alappillére is, amely szoros kapcsolatot mutat a két másik alappillérrel, de főként a nem-ártással. A buddhista tanokban nem az erkölcsi szempont van kiemelve, hanem a kozmikus folyamatokat megjelenítő függő keletkezés láncszemeként az újraszületés.
3. A buddhista tanításban a három gyökérok a vágy, az ellenszenv, és a tudatlanság, a dzsaina felfogásban pedig a ragaszkodás, az ellenszenv és a téveszme. A vágy helyett a ragaszkodás tekinthető az ellenszenv pólusának. Mintha nem is maga a vágy keletkezése, hanem az ahhoz való kötődés lenne az igazán káros.
4. Mindkét megközelítésben szoros kapcsolatban áll a ragaszkodás a karmával. A buddhista elgondolás szerint a ragaszkodás rossz karmikus következményekkel jár. A dzsainák⁶⁵ úgy vélik, hogy az ún. megtévesztő karma téveszméket, tévképzeteket, azaz tudatlanságot generál, ami miatt az egyén elvakul és nem képes megkülönböztetni a jó cselekedetet a rossztól, valamint enged a ragaszkodásnak és az ellenszenvnek. Meglátásom szerint a karmikus hatásnak nagyobb jelentőséget tulajdonít a dzsaina tanítás, mint a buddhista.
5. A szomj leküzdésére, a megszabadulás elérésére a buddhista tanítás a Nemes Nyocréti Ösvény végigjárását ajánlja, ahol mind a bölcsesség, mint az erkölcs, mind a gyakorlás fontos szereppel bír. A dzsaina tanításban a Megtisztulás Ösvényén a spirituális erőfeszítések célja a ragaszkodás és az ellenszenv leküzdése, a megtisztulás és azáltal a megszabadulás, mégpedig meditáció, egészséges mentális reflexiók és a legtisztább mentális koncentráció révén, amikor is a gyökérok, valamint a különböző karmikus befolyások megszüntethetők és ekkor

⁶⁵ Shri Nyayavijayaji 1998: 20

megnyilvánul a tudás fénye a maga végtelenségében. Ehhez hozzájárul még az istenség⁶⁶ tisztelete. Nem egy világot megteremtő Istenről van itt szó, hanem egy olyan istenségről, aki abszolút tiszta (mentes minden szennyeződéstől) és békés, leküzdötte a gyökérokokat. Ha a törekvő tiszteli, imádja őt és róla elmélkedik, az elősegítheti saját megtisztulását is, mint ahogyan piros színűnek látszik egy tiszta üveg, ha piros virágot teszünk a közelébe.

Dolgozatomban rövid betekintést adtam a ragaszkodás tárgykörébe. A téma azonban további tanulmányozást igényel, valamint bővíthető is azoknak a tényezőknek az alaposabb elemzésével, amelyek szoros összefüggésben állnak a ragaszkodással.

⁶⁶ Shri Nyayavijayaji 1998: 35

Irodalomjegyzék

Agganyani 2017. *Abhidhamma. Die Buddhistische Philosophie, Psychologie und Erfahrunglehre*. Bruckmühl: Abhidhamma-Förderverein e.V.

Anālayo 2010. *From grasping to emptiness – Excursions into the Thought-World of the Pāli Discourses*. New York: The Buddhist Association of The United States.

Anuruddhrācariya. *A Felsőbb Tan foglalatja* (Porosz Tibor ford.) Porosz Tibor 2019. A buddhista filozófia és pszichológia alapfogalmai a théraváda irányzatban. Budapest: A Tan Kapuja

Carver, Charles. S. – Scheier, Michael F. 2006. *Személyiségpszichológia*. Budapest: Osiris

Cole, Michael – Cole, Sheila R. 2003. *Fejlődéslélektan*. Budapest: Osiris

Farkas Attila Márton 2009. *Függő keletkezés*. Videóelőadás. TKBF. <https://www.youtube.com/watch?v=JPnOph6Fk1g>

Govinda, Anagarika, B. 1936-37. The psychological attitude of early buddhist philosophy. Allahabad: P. Topa at the Allahabad Law Journal Press

Horváth Róbert 2004. Megjegyzések a jainizmusról. *Axis Polaris, Tradicionális tanulmányok* 2004(VI.): 80-89. *Jainpedia*: <https://jainpedia.org/e-library/>

Long, Jeffery D. 2009. *Jainism. An Introduction*. London, New York: I.B. Tauris.

Lovejoy, Arthur Oncken 1898. The Buddhistic technical terms *upādāna* and *upādisesa*. *Journal of the American oriental Society* 1898 (Vol. 19): 126-136.

Malalasekera, G. P. – Weeraratne, W. G. (eds.) 2008. *Encyclopaedia of Buddhism* VIII. Colombo: Government of Sri Lanka.

McGovern, William Montgomery 1923. *A manual of buddhist philosophy*. Vol. I. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co LTD.

Pap László Miklós 2009. *Függő keletkezés. Az okság buddhista tanítása*. Budapest: Lunarimpex.

Peter, Bernhard: *Der ethische Codex der Jaina*.
<http://www.kultur-in-asien.de/Indien/Sonstige/seite535.htm>

Porosz Tibor 2018. *A buddhizmus lexikona – A Buddha tanítása és a théraváda buddhizmus szakszavai*. Budapest: A Tan Kapuja Buddhista Főiskola.

Porosz Tibor 2000. *A buddhista filozófia kialakulása és fejlődése a théraváda irányzatban*. Budapest: A Tan Kapuja Buddhista Főiskola.

Porosz Tibor 2022. *Párhuzamos lélektanok*. Budapest: A Tan Kapuja Buddhista Főiskola

Sarao, K.T.S. – Long, Jeffery D. (eds.) 2017. *Buddhism and Jainism*. Dordrecht: Springer

Shri Nyayavijayaji, Muni 1998. *Jaina Philosophy and Religion*. Translated by Shah, Nagin J. 1998. Delhi: Bhogilal Lehar Chand Institute of Indology.

Szathmári Botond 2016. *A dzsainizmus*. Budapest: A Tan Kapuja Buddhista Főiskola

Tóth Zoltán 2023. *Mi áll az ellenállhatatlan vágyakozás mögött?* <https://fuggosegnekul.hu/alkoholizmus-hatekony-kezelese/>

Webb, Russel (ed.) 2011. *An Analysis of the Pali Canon and Bhikkhu Nyanatusita (compiled) A reference table of Pali Literature*. Kandy: Buddhist Publication Society Inc.

Forrásszövegek

A Páli Kánon egyes szuttái: <https://a-buddha-ujja.hu/>

Tipitaka (Drei-Korb), der Pali Kanon des Theravāda Buddhismus: www.palikanon.com

Tipitaka The Pali Canon: <https://www.accesstoinsight.org/tipitaka/index.html>

The Pali Tipitaka: www.tipitaka.org

Sutta Central – Early Buddhist texts, translations and parallels: www.suttacentral.net

Schubring, Walther 1926. *Worte Mahāvīras. Kritische Übersetzungen aus dem Kanon der Jaina*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Szótárak

Andersen, Dines (ed.) *A Pāli Reader with notes and Glossary*, Part II: Glossary. 1907. Copenhagen: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag

Böthlink and Roth (eds.) *Grosses Petersburger Wörterbuch*: <https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/scans/PWGScan/2020/web/webtc/indexcaller.php> [megtekintve 2024.02.07.]

Digital Dictionaries of South Asia, *Combined sanskrit dictionaries*: <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/sanskrit>

Digital Dictionaries of South Asia, *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary*: <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/pali>

Monier-Williams (eds.) *Sanskrit-English Dictionary*, 1899, <https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de>

Pāli Dictionary: <https://dictionary.sutta.org>